

Горяна С.Є.

Моделювання когнітивного стилю мислення школярів в системі випереджаючої освіти для сталого розвитку

Анотація. Стаття присвячена аналізу проблеми сталого розвитку як основи смисложиттєвого вибору людини в несталих умовах соціокультурного реформування цивілізації. Наголошено, що освіта є складовою універсального феномену розвитку, основним пріоритетом сталого розвитку суспільства. Автор підкреслює, що застосування інтегративної (центристської) моделі сталого розвитку дозволяє розширити рамки освіти, наповнити її особистісним змістом. У площині означеного проаналізовано особливості розвитку когнітивного стилю мислення школярів підлітково-юнацького віку. Зроблено висновок про необхідність цілеспрямованого супроводу даного процесу в умовах освіти сталого розвитку.

Ключові слова: сталий розвиток, освіта, когнітивний стиль мислення, підлітково-юнацький вік.

С.Е.Горяна. Моделирование когнитивного стиля мышления школьников в системе опережающего образования для устойчивого развития

Аннотация. Статья посвящена анализу проблемы устойчивого развития как основы смысложизненного выбора человека в нестабильных условиях социокультурного реформирования цивилизации. Отмечено, что образование является составляющей универсального феномена развития, основным приоритетом устойчивого развития общества. Автор подчеркивает, что применение интегративной (центристской) модели устойчивого развития позволяет расширить рамки образования, наполнить его личностным смыслом. В плоскости указанного проанализированы особенности развития когнитивного стиля мышления школьников подростково-юношеского возраста. Сделан вывод о необходимости целенаправленного сопровождения данного процесса в условиях образования устойчивого развития.

Ключевые слова: устойчивое развитие, образование, когнитивный стиль мышления подростково-юношеский возраст.

S.E.Goryana. Modeling cognitive thinking style of schoolchildren in the system of advanced education for sustainable development

Abstract. The article is devoted to the analysis of the problem of sustainable development as the basis of the meaningful life choice of a person in the unstable conditions of socio-cultural reformation of civilization. It is emphasized that education is an integral part of the universal phenomenon of

development, the main priority of sustainable development of society. The author emphasizes that the application of the integrative (centrist) model of sustainable development allows to expand the scope of education, to fill it with a personal meaning. In the plane of the above, the peculiarities of the development of the cognitive thinking style of pupils of teenage ages are analyzed. The conclusion is made on the necessity of purposeful escort of this process in the conditions of sustainable development education.

Key words: sustainable development, education, cognitive thinking, teenage age.

Постановка проблеми. Серед основних векторів реформування соціокультурних аспектів сучасного українського суспільства не останню роль відіграють трансформаційні зміни освітнього простору. Освіта традиційно інтерпретується як складова універсального феномену розвитку, а тому важливою передумовою особистісного становлення людини у змінних умовах генези буття є використання потенціалу освіти для сталого розвитку.

Модернізація освіти в умовах сучасного інформаційного суспільства відбувається, перш за все, у напрямку набуття нею випереджувального безперервного характеру і здатності гнучко реагувати на виклики сьогодення. Однією із ключових моделей розбудови освітньої парадигми XXI століття науковою спільнотою визнано інтегративну (центристську) модель, що дозволяє розширити рамки освіти, наповнити її особистісним змістом у площині реалізації індивідуального підходу у закладах освіти.

Психолого-педагогічний аналіз індивідуальних відмінностей у навчанні має спиратися на специфічний для учбової діяльності індивідуальний характер привласнення суспільно-історичного досвіду (А.Маркова, Г.Абрамова та інші), і зокрема – когнітивних стилів, міра вираження котрих характеризує ефективність інтелектуальної адаптації конкретної людини до вимог об'єктивної дійсності (М.Холодна, І.Шкуратова, Р.Гарднер, Д.Хант, Дж.Келлі та інші). Разом з тим, проблема моделювання продуктивних стилів мислення школярів у системі випереджаючої освіти для сталого розвитку недостатньо представлена у практиці організації пізнавальної діяльності.

У площині означеного **метою** даної статті обрано вивчення особливостей виявлення когнітивного стилю школярами в учбовій діяльності та можливостей їх урахування задля оптимізації навчального процесу у системі випереджаючої освіти для сталого розвитку.

Аналіз досліджень і публікацій з теми. Концепція сталого розвитку (*sustainable development*) як офіційно визнана стратегія розвитку цивілізації розглядається науковцями [2] в якості можливої альтернативи розвитку людства. У вимірах сценарію інтегративної (центристської)

моделі сталого розвитку традиційно поєднуються валеологічний, еколого-освітній напрямок, проект випереджуючої освіти і напрямок, що декларує виховання в людині парадигми неруйнівної поведінки. Практичне впровадження даної моделі обумовлює необхідність синтезу філософії й психології, етики й естетики, педагогіки і медицини, науки і мистецтва, що, у свою чергу, забезпечує можливість компетентнісного вирішення завдань гуманізації процесу освіти.

Інтегративна модель форматування сучасного освітнього простору [3; 4; 5] поєднує елементи інформаційної й екологічної систем стратегії сталого розвитку [2]. Інформаційний вимір освітнього простору орієнтований на комп'ютеризацію процесу навчання, масовий і швидкий доступ до різноманітних носіїв інформації, використання віртуальних можливостей Інтернет-мережі [5]. Екологічна складова даної моделі має значний аксіологічний потенціал, вона підносить людину до абсолютної (поряд із іншими формами життя) цінності. Як наголошує О.В.Горбань [2], інтегративна, еколого-інформаційна модель із пріоритетом у ній екологічної частини і ціннісного підходу є найбільш доцільним шляхом розвитку освітньої системи, коли освіта постає як нескінчений процес осягнення людиною себе і навколишнього світу. Важливу роль в даному процесі відіграє когнітивний стиль особистості.

В широкому смислі когнітивний стиль визначається як індивідуально своєрідні відмінності процесу побудови пізнавального образу ситуації (її «ментальної картини»), способи переробки і оперування інформацією [6, с.62]. М.О.Холодна наголошує, що когнітивні стилі – це індикатори сформованості когнітивних механізмів, що відповідають за управління процесом переробки інформації [6, с.63], і являють собою сукупність формально-динамічних властивостей людини, які і визначають індивідуальні особливості розв'язання пізнавальних завдань або в цілому особливості інтелектуальної діяльності. В основу класифікації когнітивних стилів покладено такі характеристики як інтегративність та диференційність образу світу, що позначаються на характері пізнавальної діяльності та процесах розуміння [цит.за 1, с.2–3].

Викладення основного матеріалу дослідження. Інформаційне суспільство центроване на розвитку інтелектуальної сфери особистості, що є особливо актуальним у підлітково-юнацькому віці [4; 5]. З метою виявлення особливостей когнітивного стилю старшокласників у системі випереджаючої освіти для сталого розвитку нами було виконане емпіричне дослідження. Вибірку склали учні (N=48) 10-х класів (віком 15–16 років) КЗШ I–II ступенів № 88, була використана методика А.Харрісона і Р.Бремсона: опитувальник «Стиль мислення», модифікований Н.Кондратовою, спрямований на визначення

індивідуальних стратегій, засобів і навичок опрацювання інформації. Узагальнені результати дослідження представлені у таблиці 1.

Таблиця 1.

Типи когнітивних стилів старшокласників

Когнітивний стиль	Вибіркова сукупність
	Кількість учнів (у %)
Синтетичний стиль	16,7 % (8 осіб)
Ідеалістичний стиль	37,5 % (18 осіб)
Прагматичний стиль	25 % (12 осіб)
Аналітичний стиль	0
Реалістичний стиль	20,8% (10 осіб)

Аналіз отриманих даних дозволяє стверджувати про домінування ідеалістичного когнітивного стилю серед старшокласників (37,5%), що характеризується схильністю до інтуїтивних, глобальних оцінок, ігнорування детального аналізу проблем із опором на повну множину фактів та формальну логіку; юнаки даної групи більш, ніж інші, враховують у своїх рішеннях суб'єктивні та соціальні фактори. Досить представленим у мисленні старшокласників є також прагматичний стиль (25% респондентів), що визначається орієнтованістю на особистий досвід в оцінці правильності чи хибності ідей, рішень, вчинків; старшокласники даної групи зорієнтовані на експериментування у шляхах досягнення поставлених конкретних цілей, спираються на випадково обрані факти, рідко шукаючи додаткових ресурсів і резервів. Аналітичний стиль не представлений серед респондентів (0), проте саме він характеризується методичністю, логічністю, детальністю у роботі з інформацією.

Отримані дані суперечать віковим особливостям розвитку мислення школярів у період ранньої юності, що обумовлює необхідність психолого-педагогічної корекції основних тенденцій формування когнітивного стилю особистості.

Висновки і перспективи подальших розвідок. Узагальнення результатів теоретичного і емпіричного дослідження дозволяє стверджувати, що оптимізація моделювання персонального пізнавального стилю учнів потребує цілеспрямованого розвитку базових механізмів стильової поведінки: розвитку здатності до мимовільного інтелектуального контролю, мобільності стильової поведінки (можливості переходу від одного полюсу даного стилю до іншого залежно від власних потреб і вимог проблемної ситуації).

В умовах випереджаючої освіти для сталого розвитку педагогічному колективу необхідно створювати таке освітнє середовище, в межах якого школярі із різними стилями учіння і різними когнітивними стилями можуть вибрати лінію навчання, котра б відповідала їхнім стильовим

особливостям, засвоюючи по мірі свого інтелектуального розвитку і інші, суб'єктивно нові для них способи вивчення реальності; при цьому у гетерогенному класі може реалізовуватися варіативна збагачувальна освітня програма.

В цілому ж досвід роботи у системі випереджаючої освіти для сталого розвитку дозволяє стверджувати, що питання формування освіти в інтересах сталого розвитку мають бути виведені з числа галузевих в категорію національних пріоритетів. Це сприятиме системному переосмисленню та переорієнтації парадигмальних основ розвитку інтелектуальної культури сучасної молоді.

Список використаної літератури

1. Белоусова, А. К. Стиль мышления: функциональный аспект. *Прикладная психология*, 2002. №2. С.1–11.
2. Горбань, О. В. *Стратегема сталого розвитку суспільства (соціально-філософський аналіз)*: автореф. дис... канд.. філософ. наук зі спец. 09.00.03. Сімферополь, 2004. 12 с.
3. Карпань, І.С. *Освіта для сталого розвитку: концептуальні засади та досвід упровадження*: автореф. дис... канд.. філософ. наук зі спец. 09.00.10. Дніпропетровськ, 2012. 14 с.
4. Токарева, Н. М. *Модельовання особистісних конструктивів підлітків у вимірах освітнього простору*: монографія. Кривий Ріг : ТОВ ВНП «ІНТЕРСЕРВІС», 2015. 448 с.
5. Токарева, Н. Н. *Перспективы личностного развития субъектов образовательного пространства в современном информационном обществе. Повышение качества образования в условиях поликультурного социума : сб. статей / редкол.: И. А. Шарапова [и др.]. Витебск : ВГУ имени П.М. Машерова, 2017. С.51–55.*
6. Холодная, М. А. Психологический статус когнитивных стилей: предпочтения или «другие» способности? *Психологический журнал*, 1996. №1. С.61–70.